

Коломієць Н. В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та правосуддя,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-5609-2651;

Кальян В. В.,

здобувач вищої освіти,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ, ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД НЕЇ

У статті проведено кримінально-правовий аналіз одного з найпоширеніших в умовах воєнного стану в Україні правопорушень – самовільного залишення військової частини (далі – СЗЧ). Досліджено правовий зміст СЗЧ, його місце серед правопорушень, пов'язаних із порушенням порядку виконання військових обов'язків, та проведено порівняння норм Кримінального кодексу (далі – КК) України і Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) для розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності. Особлива увага приділена характеристиці елементів складу СЗЧ за ст. 407 КК України: суб'єкта, об'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін, а також визначенню початкового моменту СЗЧ як триваючого правопорушення для правильного обчислення строків і призначення покарання. Розглянуто правозастосовну практику, статистичні дані, наукові підходи до часових меж СЗЧ, а також зміни законодавства в умовах воєнного стану, зокрема можливість звільнення від покарання за добровільне повернення до служби. У висновку підкреслено потребу вдосконалення законодавства для забезпечення єдності правозастосування, пропорційності відповідальності, мінімізації корупційних ризиків та балансу між захистом прав військовослужбовців і посиленням дисципліни під час збройного конфлікту.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; військове кримінальне правопорушення; Кримінальний кодекс України; адміністративна відповідальність; кваліфікація злочинів; воєнний стан; самовільне залишення військової частини; військова дисципліна; триваюче правопорушення.

Постановка проблеми. У надскладні часи активної фази війни у лавах Збройних Сил суттєво зростає чисельність кримінальних правопорушень проти порядку виконання військової

служби. Така динаміка в цей непростий час для нашої країни притаманна не лише Збройним Силам України (далі – ЗСУ), а й Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України та іншим військовим структурам. Такі актуальні проблеми кримінально-правового характеру як СЗЧ посідають важливу сходинку в дослідженні проблематики кримінальних правопорушень проти визначеного порядку несення військової служби. Подібні правопорушення підривають ефективність засобів і сил ЗСУ, а отже, і всю державну обороноздатність. СЗЧ серед інших протиправних військових діянь вирізняється своєю особливою небезпечністю. Здійснюючи подібні дії, військовослужбовці грубо порушують положення Конституції України, військову дисципліну та вимоги військової присяги, які зобов'язують українських громадян захищати Вітчизну, територіальну цілісність та незалежність. Наслідками таких дій є значна шкода для особового складу військового підрозділу, послаблення бойового духу, порушення психологічного клімату в колективі, налаштування на нові протиправні вчинки, які провокують негативні наслідки. Тож, зосереджуючись на кримінально-правовій оцінці цього питання, необхідно визначити питання актуальності кримінальної відповідальності за СЗЧ, що є нагальною проблемою, а також умови, за яких особа звільняється від такої відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою СЗЧ працювали науковці та практики, серед яких варто відзначити Н. А. Орловську, Ю. П. Степанову, А. В. Боровика, С. П. Стецюка, О. М. Стоцького та ін. У їхніх працях ґрунтовно досліджено кримінально-правові ознаки СЗЧ, кримінологічні аспекти правопорушення, організаційно-правові механізми протидії, а також судову практику щодо притягнення до кримінальної відповідальності та підстав звільнення від неї.

Формулювання мети. Проведення всебічного кримінально-правового аналізу СЗЧ, де основна увага приділятиметься дослідженню проблем кваліфікації цього кримінального правопорушення, підставам і порядку притягнення осіб до кримінальної відповідальності, умовам та механізмам звільнення військовослужбовців

від юридичної відповідальності, враховуючи новели кримінального законодавства, запроваджені під час дії воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Повинність нести військову службу в Україні закріплена у ст. 65 Конституції України, де визначено, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів – це обов’язок громадян України. Виконання цього обов’язку передбачає проходження військової служби, яка здійснюється відповідно до Закону України (далі – ЗУ) «Про військовий обов’язок і військову службу» [1; 2].

Процедура військової служби зобов’язує військовослужбовців залишатися постійно на своїх місцях служби та сумлінно виконувати накази і директиви. Аналіз положень статті 172¹¹ КУпАП і ст. 407 КК України дозволяє дійти висновку, що вони подібні у визначенні елементів правопорушення, що іноді призводить до помилок у кваліфікації незаконних дій, вчинених військовослужбовцями [3; 4]. Дослідники пропонують різні підходи для визначення безпосереднього об’єкта цих правопорушень: від процедури військової служби до безпосередньої бойової готовності військових частин. Крім того, правопорушення, передбачені в цих статтях, можуть бути вчинені двома способами:

- умисні свідомі дії, спрямовані на несанкціоноване залишення військової частини чи місця служби (далі – СЗЧ);
- невихід на службу вчасно без поважних причин.

Однак законодавець, формулюючи частину 1 статті 172¹¹ КУпАП (яка застосовується лише до військовослужбовців строкової служби), по суті дублював положення частини 1 статті 407 КК України, штучно обмежуючи випадки невиходу на службу до конкретних обставин, таких як невихід після відрядження, відпустки або лікування [5, с. 513]. Цей підхід не враховує всі можливі ситуації, які виникають у реальному житті. Зокрема, на практиці є випадки, коли військовослужбовці, маючи значні матеріальні ресурси, змовляються з командирами середньої ланки і в обмін на хабар формально продовжують свою військову службу (де-юре вважаючись учасниками бойових дій), тоді як насправді вони залишаються на своїх постійних місцях проживання і не виконують жодних військових обов’язків.

Однією з ключових відмінностей між військовим адміністративним та кримінальним правопорушенням є тривалість дії. Якщо військовослужбовець залишає своє місце служби або без поважних причин не повертається вчасно на службу у строк, який не виходить за межі трьох днів, то така дія підпадає під адміністративну відповідальність згідно з відповідними положеннями ст. 172¹¹ КУпАП, за умов урахування всіх обставин справи. Однак, якщо цей період перевищує три дні, це може стати підставою для кримінальної відповідальності відповідно до застосовних положень статті 407 КК України. Отже, СЗЧ – це дії, здійснені без належного дозволу командира, уповноваженого законом надавати цей дозвіл.

Аналіз положень КК України дає підстави дійти висновку, що СЗЧ – військове кримінальне правопорушення, оскільки воно порушує встановлений порядок військової служби. Це правопорушення регулюється главою XIX Особливої частини КК України. Згідно зі звітністю Офісу Генерального прокурора відсоток СЗЧ (без ознак дезертирства) у 2021 році становив 66,78 % від усієї сукупності зафіксованих на той час кримінальних проступків і злочинів проти законодавчо встановленого порядку несення військової служби. Хоча у 2022 році цей показник зменшився до 44,92 % (на фоні стрімкого зростання випадків дезертирства), однак пізніше спостерігається його послідовне та впевнене зростання: 2023 рік показав, що частка правопорушень, які регламентуються ст. 407 КК України, у складі військової злочинності досягла 57,61 % (16 515 фактів). А підсумки 2024 року взагалі показали 70,54 % (66 240 фактів), а за 2025 рік число фактів досягло майже 200 тисяч [6, с. 199–200]. Таким чином, криміналізоване СЗЧ стабільно утримує ганебну «першість» серед найпоширеніших військових кримінальних правопорушень.

Від початку повномасштабного вторгнення відзначається погіршення динаміки кількості правопорушників, які вчинили діяння, визначене у ст. 407 КК України. У 2022 році зростання кількості таких правопорушників становило 243,69 % порівняно з 2021 роком. Однак у 2023 році спостерігається суттєве уповільнення цієї тенденції – показник скорочується щонайменше наполовину й досягає рівня 51,69 % зі знаком «мінус». У 2024

році спостерігається новий значний приріст, який становить 278,36 % [6, с. 200]. З одного боку, це свідчить про високий рівень суспільної небезпечності. Аналізована частина водночас потребує негайного розроблення та впровадження ефективних заходів запобігання, адже з кожним днем вона все більше ускладнює напружену морально-психологічну та криміногенну ситуацію серед українського суспільства. Також варто зазначити, що характер цієї категорії кримінальних правопорушень вирізняється лише умисною спрямованістю.

Для подальшого аналізу важливо встановити правові особливості такого правопорушення, як це визначено у статті 407 КК України. Також важливо врахувати можливі кримінально-правові заходи, що можуть бути впроваджені стосовно осіб, визнаних винними у вчиненні такого діяння. Складом кримінального правопорушення називають основну юридичну категорію, яка дає можливість визначити, чи є діяння злочинним, співвідносячи його з критеріями, передбаченими кримінальним законодавством. Даючи аналіз складу СЗЧ як кримінального правопорушення, у сукупності зовнішніх його ознак розглянемо чотири ключові елементи: суб'єкт (визначається як конкретна фізична особа, що вчинила злочин та відповідає законодавчим критеріям), об'єкт (охоронювані нормами кримінального законодавства суспільні відносини, на які спрямоване посягання), суб'єктивна сторона (розкриває психічне усвідомлення особою вчинюваних діянь та їх наслідків), об'єктивна сторона (зовнішні прояви злочинного діяння у фізичному світі).

Суб'єкт СЗЧ має спеціальні ознаки, які характеризуються його особливим правовим статусом:

– відповідно до п. 9 ст. 1 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» військовослужбовцями вважають осіб, які проходять військову службу;

– суб'єкт має бути закріпленим за певною військовою частиною або місцем служби, де він здійснює свої службові обов'язки;

– особа зобов'язана розуміти характер своїх діянь та можливі наслідки [7, с. 109].

Суб'єктами такого кримінального правопорушення є різні категорії військовослужбовців: частина 1 досліджуваної статті КК України застосовується лише до призовників, частина 2 охоплює інших військовослужбовців, тоді як положення частин 3, 4 та 5 охоплюють усі категорії військовослужбовців. Суб'єктивна сторона СЗЧ передбачає прямий намір, тоді як невихід на службу може бути вчинений як навмисно, так і з необережності. Таке розмежування кримінальної відповідальності ми вважаємо недоцільним. СЗЧ, на наш погляд, є тотожним суспільно небезпечним діянням, незважаючи на вид військовослужбовця. Особливої значущості набуває ця обставина, враховуючи сучасні умови, в яких перебуває Україна.

Об'єктом цього злочину є регульована процедура військової служби, яка вимагає, щоб призовані військовослужбовці постійно залишалися у своїй військовій частині або на місці служби, тоді як офіцери, прапорщики та «військовослужбовці-контрактники» не можуть залишати свої місця служби протягом визначеного часу без належного дозволу командира.

Об'єктивна сторона СЗЧ, як зазначає А. В. Боровик, визначена у ст. 407 КК України й виражена в такому: 1) дії (свідоме несанкціоноване залишення військової частини чи місця служби); 2) бездіяльність (невчасне з'явлення на службі без поважних причин) [7, с. 108]. Як зазначають Н. А. Орловська і Ю. П. Степанова, крізь призму об'єкта посягання на СЗЧ кваліфікується як військове кримінальне правопорушення проти визначеного порядку проходження військової служби, що також містить не лише «Дезертирство» (ст. 408 ККУ), а й «Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом» (ст. 409 КК України). У разі здійснення військовослужбовцями таких діянь проходження ними служби призупиняється [5, с. 512].

Порівняння СЗЧ зі складами кримінальних правопорушень, які передбачені ст. 408 і 409 ККУ, методологічно виправдане, адже ці діяння, як ми вважаємо, об'єднує сумісний родовий об'єкт і мета, яка полягає у фактичному припиненні чи уникненні виконання обов'язків проходження військової служби. Крім того, між ними існує істотна відмінність стосовно суб'єктивної сторони та ступеня суспільної небезпечності, тому

що дезертирство визначається як остаточне ухилення від служби, а самовільне залишення місця служби своєю чергою може мати лише тимчасовий характер. Сутність кримінальної відповідальності у такому випадку ґрунтується на тому, що держава та її інституції дають негативну оцінку вчиненому суспільно небезпечному діянню та суб'єкту, який вчинив його. Звідси випливає, що кримінальна відповідальність за цей вчинок передбачає реальну взаємодію між правопорушником та спеціальним державним органом, яка супроводжується державним примусом, осудом і передбачає настання негативних наслідків для винного.

Тож після отримання інформації, яка стосується вчинення військовослужбовцем СЗЧ, керівником органу управління Військової служби правопорядку у ЗСУ призначається за цим фактом перевірка, що проводиться на основі вимог Інструкції про організацію та проведення перевірок у ЗСУ органами управління й підрозділами Військової служби з правопорядку у ЗСУ, затвердженої наказом Генштабу ЗСУ від 13.10.2014 № 262. У процесі проведення такої перевірки посадова особа цього органу зобов'язана виявити:

- наявність або відсутність події, щодо якої здійснюється перевірка, зміст правопорушення, а також його обставини та наслідки;
- особу, яка своїми діями чи бездіяльністю призвела до появи події, стосовно якої виконується перевірка;
- причинно-наслідковий зв'язок між подією, щодо якої проводиться перевірка, і неправомірними діями винної особи;
- які нормативно-правові акти порушено;
- пом'якшують чи обтяжують обставини відповідальність правопорушника [8, с. 146].

Значну увагу доцільно сконцентрувати на кримінально-правових заходах, які можуть бути застосовані до військовослужбовців, якщо їх визнають винними у СЗЧ. Санкції, передбачені у ст. 407 КК України, охоплюють: штраф; обмеження служби; утримання в дисциплінарному батальйоні; позбавлення волі. Вибір покарання залежить від конкретної частини статті, за якою класифікується злочин: частина 1 передбачає утримання в дисциплінарному батальйоні (до двох років) чи позбавлення волі (до трьох років); частина 2 передбачає можливі санкції: у ви-

гляді штрафу (від однієї до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), службове обмеження (до двох років) чи позбавлення волі (до трьох років); частина 3 встановлює позбавлення волі (від двох до п'яти років); частина 4 також передбачає покарання у вигляді позбавлення волі (від трьох до семи років); частина 5 так само встановлює позбавлення волі (від п'яти до десяти років). Тобто СЗЧ відбувається, коли призваний військовослужбовець, не отримавши дозволу від відповідного командира, залишає територію військової частини. Для того, щоб правопорушення було визнано, залишення військової частини або місця служби має бути самовільним, а це означає, що воно має бути вчинене без дозволу командира. Невиконання обов'язків у встановлений час відбувається, коли військовослужбовець, законно залишивши військову частину або місце служби, не повертається в призначений час, незважаючи на наявність об'єктивних можливостей для цього, і залишається поза місцем розташування частини понад встановлений період.

Учені та практики стикаються з численними викликами у визначенні початкового моменту СЗЧ або невиконання обов'язків у встановлений час без поважних причин. Оскільки це триваюче правопорушення, точне встановлення його початку є критично важливим для належної кваліфікації та справедливого покарання. Деякі дослідники стверджують, що для військовослужбовців, які проходять строкову службу, початковий момент такого правопорушення варто рахувати з фактичного моменту залишення військової частини або місця служби, незалежно від того, сталося це під час несення служби чи в період відпочинку. Тим часом для інших категорій військовослужбовців правопорушення доцільно вважати таким, що почалося лише тоді, коли військовослужбовець залишив своє місце служби під час виконання службових обов'язків.

Щодо невиконання обов'язків у встановлений час учені пропонують вважати, що початковий момент цього правопорушення доцільно рахувати з моменту, коли закінчується законний період відсутності військовослужбовця, тоді як інші стверджують, що правопорушення починається на наступний день після закінчення періоду санкціонованої відсутності [9, с. 185]. Ми

прагнемо акцентувати увагу на підході, який давно закріплений у кримінальному праві та широко застосовується в різних випадках, зокрема і в судовій практиці. Тому більш обґрунтованою буде позиція, за якої правопорушення варто офіційно фіксувати не з фактичного моменту вчинення дії, а з 00:00 наступного календарного дня. Застосування цієї методології пояснюється тим, що точний момент СЗЧ не завжди може бути надійно встановлений або доведений, так само як і точний час невиконання обов'язків може бути також невизначеним. Таким чином, обрхунок періоду правопорушення з наступного календарного дня є найбільш універсальним підходом, що забезпечує захист законних прав військовослужбовців, мінімізуючи помилки в практиці правозастосування.

Варто зазначити, що через продовження воєнного стану по всій Україні згідно з ч. 5 ст. 407 КК України покарання за СЗЧ нині передбачає лише покарання у вигляді позбавлення волі на термін від п'яти до десяти років. Через те, що вчинення кримінального правопорушення військовим вважається обтяжувальною обставиною (відповідно до п. 11 ч. 1 статті 67 КК України), суд зазвичай призначає покарання, враховуючи цей фактор. Унаслідок цього вид і тяжкість покарання наближені до максимального терміну, передбаченого в КК України. Т. О. Тригуб зазначає, що військове правопорушення, передбачене ст. 407 КК України, становить закінчений склад кримінального правопорушення з моменту, коли особа залишила військову частину, і триває, доки її не затримують або ж вона самостійно не вирішить повернутися до служби з визнанням провини. Військовослужбовець, який переховується від військового командування та слідства через вчинене кримінальне правопорушення, лише посилює свою вину (суб'єктивну сторону такого кримінального правопорушення) з кожним днем [10, с. 71–72]. Виходить, що уникнути кримінальної відповідальності такій особі все одно не вдасться, але тривале продовження незаконної поведінки може призвести до того, що суд обмежиться у можливостях застосувати більш м'які заходи впливу або відповідно до закону звільнити від відповідальності. Добровільна явка до правоохоронних органів з визнанням провини, щире каяття чи активне сприяння

у розкритті правопорушення можуть стати тими обставинами, які пом'якшили б покарання або взагалі звільнили від нього. Варто підкреслити, що нещодавно Верховна Рада України внесла поправки до КК України, які передбачають можливість звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення СЗЧ у випадках, коли військовослужбовець добровільно повертається до служби. Таким чином, згідно з ч. 5 ст. 401 КК України, де встановлено, що у разі першого вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 цього Кодексу, під час дії воєнного стану особу можуть звільнити від кримінальної відповідальності на підставах і в порядку, визначених кримінальним процесуальним законодавством України, за умови, що вона добровільно подає заяву слідчому, прокурору або суду, в якій зазначає своє бажання повернутися до свого чи іншого військового підрозділу або місця служби, аби далі виконувати військові обов'язки, а командир військової установи надає письмову згоду на продовження військовослужбовцем служби. Ці зміни набрали юридичної сили 7 вересня 2024 року. Варто підкреслити, що формулювання цієї статті вказує на можливість звільнення особи, а це означає, що не існує прямого зобов'язання для такого звільнення. Ба більше, звільнення від відповідальності можливе лише за умови, що командир (начальник) військової частини надає відповідну письмову згоду, а це викликає занепокоєння щодо потенційних корупційних ризиків, оскільки законодавець не уточнює обов'язок або чітку процедуру надання такого дозволу. Підтвердженням цього слугує практика Лебединського районного суду Сумської області та багатьох інших судів [11]. Водночас ці поправки не розв'язують основну проблему – причину залишення військовослужбовцем своєї частини.

Також, як зауважує А. В. Боровик, особи, які за час відсутності на службі діяли в умовах крайньої необхідності, перебували у стані афекту або примусу (до прикладу, коли це загрожує життю чи здоров'ю військовослужбовця, що може проявитися у злочинному наказі командира), відповідно до положень КК України можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності за вчинення СЗЧ [7, с. 109].

У іншій своїй праці, зачіпаючи сферу притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ, А. В. Боровик виділяє такі ключові проблеми:

- недосконале законодавче регулювання, яке створює труднощі кваліфікації протиправних дій;
- формальний спосіб оцінки обставин скоєння кримінального правопорушення;
- «жорсткість» санкцій та відсутність відмежування діянь СЗЧ, здійснених з умисних мотивів та легковажних причин;
- складнощі з доказуванням (адже у зв'язку з бойовими діями, неможливістю допиту свідків тощо відбувається обмеження доступу до доказової бази);
- недостатня ефективність роботи слідчих та судових органів з огляду на перевантаження роботою;
- відсутність дієвих механізмів реабілітації таких осіб;
- вибірковість правосуддя та корупційні прояви уникнення відповідальності;
- недосконала військова юстиція, адже в Україні військові суди відсутні, а цивільні суди часто розглядають справи, не враховуючи всі військові реалії, що здебільшого призводить до необґрунтованих вироків;
- суспільні протиріччя, політична заангажованість під час розгляду справ щодо СЗЧ, що впливає на об'єктивність вироків правосуддя, криза довіри до судових органів та безкарність за протиправні діяння тощо [12, с. 375].

Сучасна судова практика підтверджує позицію А. В. Боровика щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності за самовільне залишення частини (СЗЧ) у разі дії зазначених вище обставин. Так, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 31 липня 2025 року у справі № 183/12595/23 суд скасував вирок нижчих інстанцій і закрав провадження за ч. 5 ст. 407 КК України, підкресливши, що добровільне звернення військовослужбовця та наявність згоди командира на подальшу службу є підставами для звільнення від відповідальності, що демонструє практичне застосування норм права всупереч наявним проблемам із правоза-

стосуванням та підтверджує важливість індивідуальної оцінки обставин СЗЧ [13].

Висновки. СЗЧ – одне з найпоширеніших кримінальних правопорушень, яке становить особливу загрозу військовій дисципліні та боєздатності українського війська, особливо за умов введеного на території України воєнного стану в результаті агресії російської федерації. СЗЧ регламентується ст. 407 КК України, де міститься диференціація складів такого кримінального правопорушення. Законодавче регулювання цього питання вимагає подальшого поліпшення, особливо щодо точного визначення моменту, коли правопорушення починається, та його кваліфікації. Особливу увагу доцільно приділити випадкам, коли військовослужбовці залишають своє місце служби на тривалий період або не повертаються вчасно без поважних причин. Підхід, який враховує не лише формальні характеристики правопорушення, але і його контекстуальні обставини, сприятиме справедливості у правозастосуванні та зміцненню військової дисципліни.

Враховуючи поточні виклики та ризики в умовах воєнного стану, необхідно адаптувати механізми відповідальності, щоб запобігти уникненню військової служби, при цьому гарантуючи захист прав військовослужбовців. Зважаючи на нещодавні законодавчі зміни щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності у випадку добровільного повернення до військової частини, важливо розробити ефективні механізми їх реалізації для усунення ризиків корупції у процесах прийняття рішень.

Подальші дослідження цього питання повинні зосередитися на розробленні рекомендацій щодо покращення нормативно-правової бази, що регулює несанкціоноване залишення військової частини або місця служби, а також на пошуку оптимального балансу між підтриманням військової дисципліни та дотриманням прав військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.01.2026).

2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. Редакція від 07.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (дата звернення: 08.01.2026).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. Редакція від 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Редакція від 11.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

5. Орловська Н. А., Степанова Ю. П. Самовільне залишення військової частини або місця несення служби: кримінально-правові ознаки і проблеми кваліфікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 511–515.

6. Журавель В. В. Самовільне залишення військової частини або місця служби: кримінологічний аналіз рівня, структури, динаміки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С. 198–202.

7. Боровик А. В. Загальні аспекти кримінально-правової характеристики самовільного залишення військової частини або місця служби. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 106–112.

8. Стецюк С. П., Стоцький О. М. Діяльність військової служби правопорядку з протидії правопорушенням, що пов'язані із самовільним залишенням військових частин. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 11 (69). С. 143–149.

9. Борисов С. С. Час вчинення кримінального правопорушення як ознака об'єктивної сторони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. № 6. С. 182–190.

10. Тригуб Т. О. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби. *Законодавство України: реалії та перспективи* : матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20–21 жовтня 2023 р.). Одеса : Молодий вчений, 2023. С. 70–73.

11. Суд закрав кримінальне провадження щодо військовослужбовця, котрий після СЗЧ повернувся на військову службу. *Судова влада України*. 2025. URL: <https://court.gov.ua/archive/1776302/> (дата звернення: 08.01.2026).

12. Боровик А. В. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби (СЗЧ): проблеми правового регулювання та судової практики. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 371–378.

13. Верховний Суд висловився щодо підстав звільнення від кримінальної відповідальності військовослужбовця, який вперше вчинив СЗЧ. *Судова влада України*. 2025. URL: https://bh.vn.court.gov.ua/sud0202/pres-centr/news/1893677/?utm_source (дата звернення: 08.01.2026).

Kolomiets N.,

Doctor of Sciences (Law), Professor,
Head of the Department of Criminal Law and Justice,
National University "Chernihiv Polytechnic",
Chernihiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5609-2651;

Kalian V.,

Higher education obtainer,
National University "Chernihiv Polytechnic",
Chernihiv, Ukraine

UNAUTHORIZED LEAVING OF A MILITARY UNIT: ISSUES OF QUALIFICATION, CRIMINAL LIABILITY, AND EXEMPTION

The article provides a criminal-law analysis of one of the most common offenses during martial law in Ukraine – unauthorized leaving of a military unit (hereinafter – AWOL). It examines the legal nature of AWOL, its place among offenses related to violations of military duties, and compares the provisions of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – CCU) and the Code of Ukraine on Administrative Offenses (hereinafter – CUAO) to distinguish between criminal and administrative liability. Special attention is given to the elements of the AWOL offense under Article 407 CCU: the subject, object, objective and subjective sides, as well as determining the starting point of AWOL as a continuing offense for proper calculation of terms and sentencing. The study also considers law enforcement practice, statistical data, scientific approaches to the temporal limits of AWOL, and legislative changes under martial law, including the possibility of exemption from punishment upon voluntary return to service. The conclusion emphasizes the need to improve legislation to ensure consistency in law enforcement, proportionality of liability, minimization of corruption risks, and a balance between protecting the rights of servicemembers and strengthening discipline during armed conflict.

Key words: criminal liability; military criminal offense; Criminal Code of Ukraine; administrative liability; crime qualification; martial law; unauthorized leaving of a military unit; military discipline; continuing offense.

Referenses

1. Ukraine (1996), Constitution of Ukraine: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 08 January 2026).

2. Ukraine (1992), On Military Duty and Military Service: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (accessed 08 January 2026).

3. Ukraine (2001), Criminal Code of Ukraine : Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (accessed 14 January 2026).

4. Ukraine (1984), Code of Ukraine on Administrative Offences : Code of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (accessed 14 January 2026).

5. Orlovska, N. A. and Stepanova, Y. P. (2022), "Unauthorised abandonment of a military unit or place of service: criminal law features and problems of qualification", *Juridical scientific and electronic journal*, No. 5, pp. 511–515.

6. Zhuravel, V. V. (2025), "Unauthorised abandonment of a military unit or place of service: criminological analysis of level, structure, dynamics", *Juridical scientific and electronic journal*, No. 7, pp. 198–202.

7. Borovyk, A. V. (2024), "General aspects of criminal law characteristics of unauthorised abandonment of a military unit or place of service", *Law and Public Administration*, No. 4, pp. 106–112.

8. Stetsiuk, S. P. and Stotskyi, O. M. (2023), "Activity of the Military Law Enforcement Service in counteracting offences related to unauthorised abandonment of military units", *International scientific journal "Internauka". Series: Juridical sciences*, No. 11 (69), pp. 143–149.

9. Borysov, S. S. (2023), "Time of committing a criminal offence as a feature of the objective side", *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, No. 6, pp. 182–190.

10. Tryhub, T. O. (2023), "Criminal liability for unauthorised abandonment of a military unit or place of service", *Legislation of Ukraine: realities and prospects : materials of the scientific and practical conference (Kyiv, 20–21 October 2023)*, Molodyi Vchenyi, Odesa, pp. 70–73.

11. Judicial power of Ukraine (2025), "The court closed criminal proceedings against a serviceman who returned to military service after unauthorised abandonment", available at: <https://court.gov.ua/archive/1776302/> (accessed 08 January 2026).

12. Borovyk, A. V. (2025), "Criminal liability for unauthorised abandonment of a military unit or place of service (AWOL): problems of legal regulation and judicial practice", *Law and Society*, No. 1, pp. 371–378.

13. Judicial power of Ukraine (2025), "The Supreme Court expressed its position on grounds for exemption from criminal liability of a serviceman who committed unauthorised abandonment for the first time", available at: https://bh.vn.court.gov.ua/sud0202/prescentr/news/189367/?utm_source (accessed 08 January 2026).

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.01.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 21.04.2026.